

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертацію Абрамітової Дар'ї Ростиславівни на тему
«Науково-методичні засади оцінювання розвитку вітчизняного ринку
страхування міжнародного туризму», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

Актуальність обраної теми дослідження

Однією з основних умов ефективного функціонування страхового ринку є його своєчасне реагування на зміни та виклики поточного економічного і соціально-політичного розвитку, врахування тенденцій, що формуються на суміжних та пов'язаних ринках, розробка нових та удосконалення наявних страхових продуктів відповідно до вимог споживчого попиту. Динамічний розвиток міжнародного співробітництва країн в контексті загальних глобалізаційних та інтеграційних процесів, зростання не тільки економічної та політичної взаємодії, але й розширення соціокультурних та туристичних зв'язків між ними, формують підґрунтя для розвитку такого напрямку страхової діяльності як туристичне страхування. При цьому, особливо актуальним є розробка та надання страхових послуг саме в галузі міжнародного туризму, що зумовлюється рядом об'єктивних чинників, серед яких наявність додаткових ризиків при виїзді особи за кордон, порівняно із внутрішнім туризмом, а також встановлення більшістю країн обов'язкових вимог щодо наявності та ключових умов полісів страхування туристів.

Спрямованість України на інтеграцію у світовий фінансовий простір та розвиток взаємовідносин з іншими країнами, а також наявна позитивна динаміка щодо обсягів в'їзних та виїзних туристичних потоків, ставить питання про необхідність проведення аналізу та оцінювання поточного стану вітчизняного ринку туристичного страхування, а також розробки практичних

рекомендацій щодо забезпечення його розвитку та підвищення ефективності функціонування.

Наявність взаємозв'язку між туристичним і страховим ринками при формуванні страхових продуктів у галузі страхування міжнародного туризму дає підстави стверджувати про перспективність розвитку даного виду страхування. Поряд із тим, на поточному етапі ринок туристичного страхування в Україні суттєво відстає за показниками від розвинених країн, спектр надання страхових послуг обмежується переважно обов'язковими видами страхування, розвиток туристичного страхування гальмується наявністю невирішених завдань правового, економічного, інформаційного характеру.

Розглядаючи з цих позицій дисертаційну роботу Абрамітової Д.Р., необхідно підкреслити, що розвиток методичних засад оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму має велике науково-практичне значення, що обумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки

Дисертаційне дослідження узгоджується з пріоритетними напрямами наукових розробок, які здійснювалися в рамках науково-дослідних тем ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”: “Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку” (номер державної реєстрації 0107U0123113) і “Конкурентоспроможність української економіки в умовах євроінтеграції” (номер державної реєстрації 0111U009459).

До звітів за даними темами увійшли пропозиції дисертанта щодо: оцінки взаємозалежності страхового, туристичного ринків та ринку туристичного страхування; удосконалення функціонування ринку туристичного страхування в Україні шляхом створення Туристичного страхового бюро як об'єднання страхових компаній.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, опублікованими її автором науковими працями і авторефератом дає можливість відзначити, що наукові результати, висновки і рекомендації достатньо повно досліджені та обґрунтовані. Автором аналітично опрацьовано більше 180 літературних джерел по темі дисертації відносно фундаментальних положень теорії фінансів та страхування, страхових послуг у галузі туристичного страхування, використана офіційна статистична інформація, а також дані, отримані автором особисто.

Мета, об'єкт і предмет дослідження, чітко визначені і сформульовані Абрамітовою Д.Р., відповідають обраній темі дисертації. Мета наукового дослідження, яка полягає в удосконаленні теоретико-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму, досягнута. Тема дослідження розглянута та викладена всебічно і докладно; зміст сформульованих наукових завдань структурно і логічно узгоджений та забезпечує досягнення поставленої мети.

Дисертантом розроблені теоретичні та методичні основи оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму, у тому числі такі аспекти як взаємозалежність страхового і туристичного ринків України; оцінка рівня (глибини) партнерства страхового і туристичного ринків; оцінка рівня туристичного тяжіння країн. Опоновану роботу позитивно характеризує системність підходу до вирішення поставлених завдань та логічна побудова. Висновки та рекомендації ілюструються фактичним матеріалом, є достовірними, що підтверджується відповідними актами, довідками про впровадження.

Крім того, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, підтверджується публікацією основних результатів дослідження у колективних монографіях та фахових

виданнях з економіки, оприлюдненням їх на науково-практичних конференціях з широкою географією проведення, які відбулися в 2012-2014 роках в містах Київ, Суми, Сімферополь, Дніпропетровськ.

При підготовці дисертаційної роботи автор орієнтувався на сучасну методологію і технологію наукових досліджень, що підтверджується застосуванням широкого спектру методів аналізу і обробки інформації, зокрема: методів аналізу, синтезу, групування, структурного моделювання, порівняльного і статистичного аналізу, гравітаційного моделювання кореляційно-регресійного та авторегресійного аналізу.

**Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації**

У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються суттєвою науковою новизною і свідчать про особистий внесок її автора в розвиток економічної науки, який полягає в поглибленні теоретичних засад та удосконаленні науково-методичного інструментарію оцінювання рівня розвитку ринку страхування міжнародного туризму в Україні. Новизна наукових результатів полягає в тому, що:

вперше:

– в роботі розроблено науково-методичний підхід до оцінки рівня (глибини) партнерства страхового і туристичного ринків, який базується на формуванні системи показників, що відображають економічну взаємодію даних ринків за рахунок створення “спільного” ринку туристичного страхування, та застосуванні економіко-статистичних методів і графічної інтерпретації моделі шляхом побудови діаграм Ейлера та визначення множини їх точок перетину. Це дозволило автору відтворити варіацію узагальнюючих показників страхового і туристичного ринків та дослідити волатильність рівня (глибини) їх партнерства (підрозділ 2.2, стор. 108-126).

удосконалено:

– методичні засади оцінки взаємозалежності страхового, туристичного ринків та ринку туристичного страхування, на основі формування трьох груп

показників, що характеризують кожен з досліджуваних ринків, побудови і аналізу відповідних структурних рівнянь, що забезпечує можливість проведення оцінки характеру і ступеня взаємозв'язку досліджуваних ринків для будь-якої країни (підрозділ 2.1, стор. 79-103);

– на основі застосування методу гравітаційного моделювання суттєво удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання рівня туристичного тяжіння між країнами як процесу зближення їх економічної взаємодії у сфері формування туристичних потоків, виникнення яких базується на партнерських взаємозв'язках між страховим та туристичним ринками країн, що розглядаються (підрозділ 2.3, стор. 128-140);

– розмежування сутності та трактування понять “туристичне страхування” і “страхування туристів”, що дозволило автору: врахувати можливість участі у страхових відносинах усіх суб'єктів туристичного ринку; обмежити перелік страхових продуктів тими, надання яких безпосередньо пов'язане з реалізацією туристичних послуг; підкреслити можливість формування страхових продуктів різних за формою та об'єктом страхування; врахувати вплив як вітчизняного законодавства, так і міжнародних норм у сфері регулювання туризму (підрозділ 1.1, стор. 28-29).

набули подальшого розвитку:

– теоретичні засади побудови страхових продуктів в міжнародному туризмі, ідентифіковані характерні ознаки даного виду страхування (короткостроковість, підвищена ризиковість, сезонність страхових випадків) доповнено ознакою нерозривності умов страхування зі змістом туристичної послуги, на основі чого автором визначено базис для розробки інтегрованих страхових і туристичних продуктів (підрозділ 3.1, стор. 168-170);

– практичні рекомендації щодо удосконалення функціонування ринку туристичного страхування в Україні за рахунок створення Туристичного страхового бюро (об'єднання страхових компаній, які надають послуги обов'язкового медичного страхування туристів і страхування від нещасних випадків, а також інших видів страхування в обов'язковій чи добровільній

формі, що відносяться до туристичного страхування), з покладенням на нього наступних обов'язкових функцій: координуючої, управління ризиками, методологічної і нормативно-правової та інформаційної (підрозділ 3.2, стор. 192-195).

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Зазначені наукові положення та пропозиції сформульовані автором вперше, що свідчить не лише про їх наукову новизну, а й практичну цінність. Практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає у використанні теоретичних висновків, методичних розробок і практичних рекомендацій для підвищення ефективності функціонування ринку туристичного страхування України.

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. У своєму інтегральному вигляді результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливої практичної проблеми – поглибленні існуючих та обґрунтуванні нових науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму.

Теоретичні положення і науково-методичні підходи були впроваджені в практику, про що свідчать відповідні акти та довідки: довідка від 26.02.2015 № 266/III-6, надана Лігою страхових організацій України; довідка від 14.01.2015 № 01/08.25, надана ПАТ СК “Українська страхова група”; довідка від 16.01.2015 № 01/08.28, надана СК “Альфа-Гарант”; довідка від 20.01.2015 № 01/08.32, надана АТ “ПРОСТО-страхування”; довідка від 23.02.2015 № 11, надана ТОВ “ВСЮДУ БУДУ”.

Результати наукових розробок використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін: “Страхування”, “Страхові послуги”, “Економіко-математичні методи і моделі (економетрика)” (акт від 25.09.2014).

Повнота викладу основних результатів дисертації, висновків і пропозицій в опублікованих працях здобувача

Вивчення матеріалів дослідження та автореферату дисертанта свідчать про відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи. Дослідження має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерним для наукової роботи. В авторефераті в повній мірі розкрито всі основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи. Дисертація та автореферат відповідають вимогам ДАК МОН України, що пред'являються до кандидатських дисертацій за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам ДАК МОН України. Результати дисертації відображено в 14 наукових працях загальним обсягом 4,98 друк. арк., з яких особисто автору належать 3,72 друк. арк., у тому числі 2 підрозділи у колективних монографіях, 6 статей у фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз (СКОПУС), 5 публікацій у збірниках матеріалів конференцій. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою.

У цілому дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Дисертація містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, графіків, які подаються безпосередньо в основній частині дисертації і виносяться в додатки.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

В цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Абрамітовою Д.Р. результатів дослідження, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. Досліджуючи взаємозв'язки між страховими компаніями та суб'єктами туристичного ринку, автор наголошує на необхідності диверсифікації суб'єктів туристичного ринку, що дозволяє детально та глибоко проаналізувати страхові відносини, які складаються в процесі реалізації туристичної послуги (рис. 1.1., стор. 16). В той же час, виникають питання щодо невизначеної ролі та функцій страхових посередників (страхових агентів та брокерів), які, безумовно, також виступають учасниками страхових відносин, які складаються в процесі реалізації туристичної послуги, та активізують даний процес в умовах ринкової економіки.

2. Повністю підтримуючи положення автора щодо градації суб'єктів туристичного страхування на: туристів та учасників, що надають туристичні послуги, в підрозділі 1.3 дисертаційної роботи «Дослідження стану туристичного страхування в контексті розвитку страхового ринку України» увага приділена тільки оцінюванню показників характеристики страхування різних ризиків пов'язаних з туризмом. Актуальності набуває не тільки аналітичне дослідження туристичного страхування суб'єктів, що надають туристичні послуги, але й формування теоретико-методичних засад його стимулювання.

3. В межах другого етапу структурного моделювання страхових послуг в розрізі туристичного страхування, автор проводить групування показників на 3 класи: страховий ринок, туристичний ринок, ринок туристичного страхування (рис. 2.2. стор. 79), незрозумілим залишається механізм формування другої групи показників характеристики ринку туристичного страхування. Так, виникають питання відносно доцільності включення показників чисельність туристів перевезених повітряним транспортом та чисельність туристів перевезених залізничним транспортом в дану групу, а не в групу туристичний ринок. Крім того, використання в моделі в межах групи ринок туристичного страхування одразу трьох таких показників, як загальні внутрішні витрати на охорону здоров'я на душу

населення в цілому по країні, загальні внутрішні державні витрати на охорону здоров'я на душу населення в цілому по країні, загальні витрати на охорону здоров'я за середнім обмінним курсом може призвести до викривлення результатів в наслідок високої кореляційної залежності між ними.

4. Підтримуючи здобутки автора щодо розробки та практичної апробації науково-методичного підходу до оцінювання рівня (глибини) партнерства страхового і туристичного ринків України, виникають питання відносно правомірності його безпосередньої апробації для усіх інших країн світу (табл. 2.17, стор. 124). Так, кількісні результати рівня (глибини) партнерства страхового і туристичного ринків для США викликають питання щодо різкої їх зміни протягом 2008-2009 рр. (навіть зважаючи на фінансову кризу, зменшення досліджуваного показника відбулось більше ніж на 40 %) та 2011-2013 рр. (за три роки досліджуваний показник коливався в проміжку 10-20%). На нашу думку, для розвинутих країн, повинен бути змінений масив вхідної інформації, що максимально наблизить результати до існуючої ситуації.

5. Одним з етапів практичної реалізації науково-методичного підходу до оцінювання рівня (глибини) партнерства страхового і туристичного ринків України є розрахунок їх узагальнюючих характеристик з урахуванням лагів запізнення (рис. 2.12, стор. 117). Виникають питання щодо якісної інтерпретації отриманих результатів, оскільки не зрозуміло на якому рівні розвитку перебувають страховий і туристичний ринки, тобто, що означає 0,4 од., 0,5 од, 0,6 од, а також, що обумовлювало майже однаковий тренд розвитку для кожного з цих ринків, крім 2010 р., в якому значення інтегральних показників страхового і туристичного ринків кардинально відрізнялись.

6. В дисертаційній роботі значна увага приділена науково-методичним та практичним засадам розробки та надання страхових продуктів у галузі туристичного страхування (стор. 146-171), в той же час,

формуванню тарифів, як системо утворюючої складової політики реалізації страхових продуктів, уваги не приділено. Крім того, в межах запропонованих автором комплексних продуктів туристичного страхування процес формування тарифів особливо актуальний, оскільки різний набір послуг, який входить в комплексний продукт, має різну ціну.

7. В підпункті дисертаційної роботи 3.2 «Нормативно-правове забезпечення та організаційні засади співпраці страхових і туристичних компаній в Україні» автор значну увагу приділяє чинникам, що стримують розвиток туристичного страхування в Україні (рис. 3.8., стор. 191), зупиняючись на їх характеристиці та негативному впливі. В той же час, не зрозумілим залишається, які інструменти необхідно застосовувати для подолання стримуючих факторів та до якого очікуваного результату це призведе в майбутньому.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам ДАК України

Дисертаційне дослідження Абрамітової Д.Р. являє собою цілісну, завершену, самостійно виконану, кваліфіковану наукову працю, в якій на основі проведених автором досліджень отримані нові науково-обґрунтовані результати щодо розвитку теоретико-методичних підходів та розробки практичних рекомендацій щодо оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Автореферат є автентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. Наукові положення, що виносяться на захист, повністю відображені у публікаціях здобувача, які відповідають вимогам ДАК МОН України. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Напрямок дисертаційного дослідження

відповідає профілю спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Абрамітової Дар'ї Ростиславівни на тему «Науково-методичні засади оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму», за змістом і оформленням відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор – Абрамітова Дар'я Ростиславівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

08.05.15 р.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів

Дніпропетровського національного
університету ім. Олеся Гончара
МОН України

Грабчук О.М.

Вчений секретар

Дніпропетровського національного
університету ім. Олеся Гончара
МОН України

Лобода В. В.

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Абрамітової Дар'ї Ростиславівни за темою

«Науково-методичні засади оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дисертаційної роботи

На сьогоднішній час сфера туризму є однією з найбільш перспективних, динамічних і прибуткових галузей світового господарства. Нині цілеспрямована та системна діяльність щодо розвитку міжнародних туристичних зв'язків є чинником інтеграції України до європейської спільноти, розвитку національної економіки, ефективного використання наявних туристичних ресурсів. У той же час слід враховувати різноманітні ризики, які можуть виникати під час реалізації міжнародних проектів туристського сервісу. У зв'язку з цим створення ефективної системи захисту майнових інтересів туристів та інших суб'єктів туристичної діяльності від непередбачуваних подій стає основою участі будь-якої країни в міжнародному туризмі. У зв'язку з цим актуально вивчення розвитку теоретико-методичних підходів та розробки практичних рекомендацій щодо оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму. Тому проведене Абрамітовою Д. Р. дослідження є актуальним та має теоретичну і практичну значущість.

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки.

Наукові результати та висновки дисертаційної роботи були використані у науково-дослідних роботах Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України», а

саме: «Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0107U0123113) та «Конкурентоспроможність української економіки в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0111U009459).

У виконанні зазначених науково-дослідних робіт автор дисертації приймав участь особисто. Зокрема, дисертантом запропоновано науково-методичний підхід до оцінки взаємозалежності страхового, туристичного ринків та ринку туристичного страхування, а також удосконалення функціонування ринку туристичного страхування в Україні шляхом створення Туристичного страхового бюро.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, опублікованими її автором науковими працями і авторефератом дає можливість відзначити, що наукові результати, висновки і рекомендації характеризуються високим ступенем обґрунтованості й достовірності, є достатньо аргументованими. Наукові положення, що знайшли відображення в дисертації, є глибоко дослідженими, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік узагальнених, систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором фундаментальних робіт вітчизняних і закордонних вчених та фахівців з питань страхування міжнародного туризму, а також значний обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, нормативно-правових, законодавчих та методичних документів, статистичної інформації.

Абрамітова Д. Р. чітко визначає мету, формулює завдання, предмет та об'єкт дисертаційної роботи, які відповідають її темі. Мету наукового дослідження, яка полягає в удосконаленні теоретико-методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму, досягнуто. Тема дослідження розглянута та викладена всебічно і докладно; зміст сформульованих

наукових завдань структурно-логічно узгоджений, забезпечує досягнення поставленої мети.

Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, є логічно викладеними й достовірними, що підтверджується відповідними актами, довідками про впровадження.

Достовірність наукових результатів, висновків і практичних рекомендацій, що сформульовані в дисертаційній роботі, підтверджується використанням офіційних статистичних даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державної служби статистики України, Державного агентства України з туризму та курортів, Ліги страхових організацій України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, Всесвітньої туристичної організації, Світового банку, що кваліфіковано опрацьовані та систематизовані із застосуванням сучасних методів аналізу.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, підтверджується публікацією основних результатів дослідження у фахових виданнях, оприлюдненням їх на п'яти науково-практичних конференціях, які відбулися в 2012-2014 рр. в містах Сімферополь, Суми, Дніпропетровськ, Київ.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок її автора в економічну науку, який полягає у розвитку теоретико-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму.

Одним із найважливіших результатів дослідження є розроблений дисертантом науково-методичний підхід до оцінки рівня партнерства

страхового і туристичного ринків (с. 105-126). Запропонований підхід передбачає визначення системи показників, що характеризують створення “спільного” ринку туристичного страхування з використанням методів економіко-статистичних методів та діаграм Ейлера.

Подальшого розвитку в роботі набув методичний підхід до оцінювання взаємозв’язку туристичного ринків та ринку туристичного страхування шляхом побудови відповідних структурних рівнянь (с. 78-104).

Науковою новизною характеризується авторський підхід до оцінювання рівня туристичного тяжіння на основі застосування методу гравітаційного моделювання (с. 128-130). Запропоновані підходи пройшли апробацію на прикладі України та країн, що є яскравими представниками відповідних туристичних регіонів – Китаю, Франції та США (с. 131-142).

Важливим, з наукового погляду, є доповнення, поглиблення та подальший розвиток наукових підходів до сутності понять «туристичне страхування» (с. 28) та «страхування туристів» (с. 27).

У дисертаційній роботі розширено ознаки страхових продуктів, які характерні при страхуванні туристів, а саме нерозривність умов страхування зі змістом туристичної послуги, що дало змогу визначити базис для розробки інтегрованих страхових і туристичних продуктів (с. 167-169).

Набули подальшого розвитку практичні рекомендації удосконалення функціонування ринку туристичного страхування в Україні шляхом створення Туристичного страхового бюро, з покладенням на нього таких обов’язкових функцій: координуючої, управління ризиками, методологічної і нормативно-правової та інформаційної (с. 192-195).

Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що представлені в роботі теоретичні узагальнення, висновки та методичні рекомендації доведені до рівня конкретних методик і пропозицій, зокрема,

науково-методичний підхід до ступеня залучення страхового та туристичного ринків до фінансової взаємодії в рамках глобальних інтегральних процесів застосовується ПАТ СК «Українська страхова група» (довідка від 14.01.2015 № 01/08.25); результати оцінки процесу економічної взаємодії за допомогою відносного коефіцієнта координації рівня лібералізації страхового і туристичного ринків використовуються у діяльності СК «Альфа-Гарант» (довідка від 16.01.2015 № 01/08.28); результати визначення інтегрального показника взаємопроникнення страхового та туристичного ринків застосовуються АТ «ПРОСТО-страхування» (довідка від 20.01.2015 № 01/08.32), а також результати оцінки фінансових потоків страхових послуг в розрізі туристичного страхування були застосовані в практичній діяльності ТОВ «ВСЮДУ БУДУ» (довідка від 23.02.2015 № 11).

Окремі висновки і положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» при викладанні навчальних дисциплін «Страхування», «Страхові послуги» та «Економіко-математичні методи і моделі (економетрика)» (акт від 25.09.2014).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 14 наукових праць, з них 2 підрозділи в колективних монографіях, 6 статей у наукових фахових виданнях з економіки, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз (СКОПУС), 5 тез матеріалів наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,98 друк. арк., з яких особисто автору належить 3,72 друк. арк. В опублікованих працях здобувача відображено сутність результатів виконаного дослідження та їх наукову новизну.

Дисертація виконана державною мовою. Структурна побудова дисертації відповідає кваліфікаційним ознакам, стиль викладення та подача

результатів досліджень логічні, послідовні та пов'язані єдиною цільовою спрямованістю.

Вивчення матеріалів дослідження та автореферату здобувача свідчать про відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи. Автореферат оформлений згідно з вимогами та повністю в стислій формі відображає основні положення дисертації і не містить інформації, яку б не було розглянуто в роботі.

Недоліки та зауваження по дисертації

Оцінюючи в цілому дисертаційну роботу позитивно, слід відзначити й дискусійні положення:

1. Підрозділ 1.2 дисертаційної роботи носить назву «Міжнародний туризм як каталізатор розвитку туристичного страхування в Україні», в той же час, в ньому, в своїй більшості, проведений аналітичний аналіз показників туристичної галузі України. На нашу думку, актуальності набуває формування конкретних пропозицій з подальшою формалізацією системи заходів щодо активізації міжнародного туризму і, як наслідок, туристичного страхування в Україні. Це пов'язано з тим, що саме частка туризму, в загальному обсязі виїзного та в'їзного потоку громадян України є дуже низькою.

2. Підтримуючи здобутки автора в межах розмежування сутності понять «туристичне страхування» та «страхування туристів» (рис. 1.4. стор. 28) та встановленню індивідуальних особливостей сутності категорії «туристичне страхування», незрозумілим залишається яким чином у визначені обмежений перелік страхових продуктів, що отримують туристи, туристичні фірми та інші організації у сфері туризму тільки тими їх видами, надання яких безпосередньо пов'язано з реалізацією туристичних послуг, оскільки страхові продукти в галузях особистого страхування, майнового страхування і страхування відповідальності (що зазначено у визначенні)

включають види страхування, які використовуються туристичними компаніями як суб'єктами господарювання.

3. Погоджуючись з актуальністю дослідження взаємозалежності страхового і туристичного ринків та адекватністю математичного інструментарію (структурне моделювання) обраного для реалізації даної задачі (підпункт дисертаційної роботи 2.1.), незрозуміло, чому автор не приділяє достатньої уваги результатам отриманим в ході її практичного впровадження. Так, актуальності набуває не тільки констатація абсолютних значень чутливості взаємозалежності страхового, туристичного ринків та ринку туристичного страхування (табл. 2.10, стор 104), але й визначення причин, що обумовили одержані результати (наприклад: значення в розмірі 1,220 од. зміни рівня розвитку туристичного ринку при збільшенні рівня розвитку страхового ринку на 1% для Китаю – значення більше одиниці характерно тільки для даної країни; однакові значення, в розмірі 0,500 од., для США, в межах, відповідно, зміни рівня розвитку страхового ринку при збільшенні рівня розвитку ринку туристичного страхування на 1% та зміни рівня розвитку туристичного ринку при збільшенні рівня розвитку страхового ринку на 1%).

4. Незрозумілим залишається взаємозв'язок, який прослідковується в межах реалізації науково-методичного підходу до оцінювання рівня (глибини) партнерства страхового і туристичного ринків України, між результатами кількісної оцінки страхового і туристичного ринків з точки зору розвитку партнерських відносин (табл. 2.13, стор. 115) та динамікою рівня взаємопроникнення страхового і туристичного ринків України (рис. 2.15, стор. 123). Так, показники кількісної оцінки страхового і туристичного ринків з точки зору розвитку партнерських відносин є більшими ніж 40%, що свідчить про високий рівень готовності до партнерства, як страхового, так і туристичного ринків, тоді як, сам показник взаємозв'язку між ринками не перевищує 13%. Дана невідповідність потребує додаткових пояснень.

5. В дисертаційній роботі при описі економіко-математичної моделі оцінювання рівня туристичного тяжіння країн в якості одного з базових параметрів використовується відстані між країнами (рис. 2.16 стор. 128). Виникає питання, чи релевантний даний показник в умовах глобалізаційних процесів та розвитку транспортної інфраструктури в світі.

6. Позитивно оцінюючі запропоновані автором теоретико-методичні засади створення Туристичного страхового бюро на основі об'єднання страхових компаній, які надають послуги обов'язкового медичного страхування туристів і страхування від нещасних випадків, а також інших видів страхування в обов'язковій чи добровільній формі, що відносяться до туристичного страхування (стор. 192-195), незрозумілим залишається яка організаційна структура даного об'єднання, яким чином воно буде фінансуватись та на яких засадах воно буде організовувати свої стосунки з державними органами регулювання, нагляду та контролю.

7. В роботі використано досить складний математичний інструментарій, що ускладнює практичну реалізацію запропонованих підходів, адже вимагає наявності у відповідальних працівників страхової компанії додаткових знань та навичок.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам ДАК МОН України

У процесі наукового дослідження за обраною темою дисертант одержав нові достатньо обґрунтовані теоретичні й прикладні результати, які вирішують науково-практичні завдання щодо оцінювання розвитку вітчизняного ринку страхування міжнародного туризму. Це дає змогу стверджувати, що за змістом дисертація та автореферат відповідають спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит та вимогам ДАК МОН України пп. 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор – Абрамітова Д.Р. –

кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 — гроші, фінанси і кредит.

*Організаційний комітет
к.е.н, доцент, кафедри
фінансів Київського національного
торгово-економічного
університету*

Трещук
Трещук В.В.
заслуж.
Ідентифікаційний код 61566

Ідентифікаційний код 61566